HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

האומר (א)לשפחתו הרי את בת חורין וולדך עבד הולד כמותה דברי ר' יוסי הגלילי וחכ"א [א]דבריו קיימים משום שנאמר [1]האשה וילדיה תהיה לאדוניה מאי תלמודא אמר רבא אדרבי יוסי הגלילי: **מתני'** ר' טרפון אומר (ב)[ב]יכולין ממזרין ליטהר כיצד ממזר שנשא שפחה (א) הולד עבד שיחררו נמצא הבן בן חורין (ג)רבי אליעזר אומר הרי זה עבד ממזר: **גמ'** איבעיא להו רבי טרפון לכתחילה קאמר או דיעבד קאמר תא שמע אמרו לו לרבי טרפון טיהרת את הזכרים ולא טיהרת את הנקיבות ואי אמרת לכתחילה קאמר ממזרת נמי תינסיב לעבדא עבד אין לו חיים תא שמע דאושפזיכניה דרבי שמלאי ממזר הוה ואמר ליה אי אקדמתך טהרתינהו לבנך אי אמרת בשלמא לכתחילה שפיר אלא אי אמרת דיעבד מאי ניהו דמנסיב ליה עצה א] ואמר ליה זיל גנוב ואיזדבן בעבד עברי ובשני דר' שמלאי עבד עברי מי הוה והאמר מר (ד)[ג]אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג אלא לאו שמע מינה רבי טרפון לכתחילה קאמר [ד]שמע מינה אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' טרפון: רבי אליעזר אומר הרי זה עבד ממזר: אמר ר' אלעזר מאי טעמיה דרבי אליעזר דאמר קרא [2]לו הלך אחר פסולו ורבנן ההוא [ה]בישראל שנשא ממזרת (ה) סלקא דעתך אמינא [3]למשפחותם לבית אבותם כתיב אתא לו אפקיה ורבי אליעזר לאו אע"ג דכתב למשפחותם לבית אבותם אתא לו אפקיה הכא נמי אף ע"ג דכתיב האשה וילדיה תהיה לאדוניה אתא לו אפקיה ורבנן כל ולד במעי שפחה כנענית כולד במעי בהמה דמי:

הדרן עלך האומר

(ו)**עשרה** יוחסים עלו מבבל (ז) כהני לויי ישראלי חללי גירי וחרורי ממזירי נתיני שתוקי ואסופי [ו]כהני לויי וישראלי מותרין לבא זה בזה [ז]לויי ישראלי חללי גירי וחרורי מותרין לבא זה בזה [ח]גירי וחרורי (ח)ממזירי ונתיני שתוקי ואסופי כולם מותרין לבא זה בזה ואלו הם שתוקי [ט]כל שהוא מכיר את אמו ואינו מכיר את אביו [י]אסופי כל שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא את אביו ולא אמו אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי: **גמ'** עשרה יוחסים עלו מבבל: מאי איריא דתני עלו מבבל ניתני הלכו לארץ ישראל מילתא אגב אורחיה קמ"ל (ט) (י)כדתניא [4]וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך מלמד שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל וארץ ישראל גבוה מכל הארצות בשלמא בית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל היינו דכתיב

דברי

האומר לשפחתו. מעוברת: **הרי את בת חורין.** בגט שחרור זה וולדך עבד: **ולדה כמוה.** משוחרר כדיליף בסיפא שנאמר האשה וילדיה תהיה לאדוניה בזמן שהאשה לאדוניה הולד (י) שתלד לאדוניה אין האשה לאדוניה אין הולד לאדוניה: **מאי תלמודא.** היכא שמעינן מהאי קרא דבריו קיימין: **אמר רבא אדרבי יוסי הגלילי.** האי קרא אדרבי יוסי קאי ולדה כמוה משום שנא' כו': **מתני' יכולין ממזרין ליטהר.** מפסול זרעם שלא יהו בניהם ממזרים: **בנה עבד.** ואין ממזר דהא ולדה כמוה: **בן חורין.** ומותר בישראלית: **הרי זה עבד ממזר.** בגמרא יליף לה טעמא: **גמ' לכתחילה קאמר.** ממזר נושא שפחה דקסבר דכי כתיב (ל) לא יהיה קדש בישראל כשר כתיב ולא בממזר: **או דיעבד קאמר.** ממזר שנשא שפחה אבל לכתחילה לא ישא דהא ישראל הוא וקרינא ביה לא יהיה קדש (דברים כג) דמתרגמינן לא יסב גברא וגו' דשפחה הרי היא כבהמה וביאותיה הפקר וקדישות: **טיהרת את הזכרים.** שילכו למקום שאין מכירין ויאמר עבד אני ונושא שפחה ואין מוחה בידו: **ואת הנקבות לא טיהרת.** אין דרך אשה לגלות ממקומה ולבקש תחבולות לינשא בסתר מאחר שיש מוחין בידה אלמא ר' טרפון דיעבד קאמר דאי לכתחילה כיון דאין מוחין בידה ממזרת נמי תנסיב לעבד: **עבד כנעני אין לו חיים.** אינו מתיחס אחר אביו דכתיב (בראשית כב) עם החמור עם הדומה לחמור כבהמה שאין הולד כרוך אחרי האב הילכך אי מינסבא לעבדא לא מהני מידי: **אי אקדמתיך אטהרינך לבנך.** אם הייתי מכירך קודם שנשאת אשה הייתי משיאך עצה לטהר בניך: **שפיר.** שהיה אומר לו ליקח שפחה: **מאי ניהו.** מאי הוה אמר ליה איסורא לא היה מינסיב עלה למיעבד. ומשני דמינסיב לו עצה ואמר ליה זיל גנוב ותיזדבן לעבד עברי ותהא שפחה מותרת לך דמכרוהו בית דין רבו מוסר לו שפחה כנענית ולא מוכר עצמו (מ) ולהכי נקט זיל גנוב. והוא הדין נמי מצי לאקשויי מי שרי לאנסובי עלה למיגנב אלא מקשיא אחרת סלקיה דאי הוה מקשי ליה הא הוה מצי ליה לשנויי אלא דאמר ליה מכור עצמך לעבד עברי וכרבי אליעזר דאמר בפרק קמא (לעיל דף יד:) זה וזה רבו מוסר לו שפחה כנענית: **והאמר מר.** במסכת ערכין: **אלא בזמן שהיובל נוהג.** דמצי למקרי ביה עד שנת היובל יעבוד (נ) עמך (ב): **לא יבא לו.** דור אחריו הוא מושך דהכי משמע דור עשירי לא יבא אפילו אין בו לד ממזרות אלא מאותו: **כולד במעי בהמה דמי.** שאין מתייחס אחר אביו כלל:

הדרן עלך האומר

עשרה יוחסין עלו מבבל. כשעלו בני הגולה. ובגמרא מפרש לה דאשמועינן שמשפחות שבבבל מיוחסות הן שהפריש עזרא כל הפסולין משם והוליכן עמו (ס): **חללין.** כהנים חללין שנולדו מפסולי כהונה: **וחרורי.** משוחררי: **נתיני.** גבעונים שמלו בימי יהושע ואמרינן ביבמות (דף עח:) דוד גזר עליהם: **שתוקי ואסופי.** מפרש להו ואזיל איזוהו שתוקי כו': **לויי וישראלי חללי גירי וחרורי מותרים לבא זה בזה.** אבל כהנים בחללי גירי וחרורי לא שחללה בלאו וגיורת ומשוחררת בחזקת זונה (ע): **גירי וחרורי ממזרים כו' מותרים לבא זה בזה.** דקסבר קהל גרים לא איקרי קהל (פ) ולא הוזהרו ממזרים לבא בקהל גרים אבל לויים ישראלים בממזרי לא ושתוקי ואסופי ספק ממזרים הם ומותרים להתערב בממזרים כדאמר בגמרא (לקמן דף עג.) בקהל ודאי הוא דלא יבא בקהל ספק יבא: **ואינו מכיר את אביו.** וכשקורא (צ) פלוני אבא אמו משתקתו: **בדוקי.** בגמרא (ק) מפרש ליה: **גמ' מילתא אגב אורחיה קא משמע לן.** על פי דרכו שהיה הולך ומדבר דבריו ליוחסין השמיענו ולמדנו דבר חדש בלישנא דנקט ולמדנו עוד ממנו דא"י גבוה מבבל: **בשלמא בית המקדש גבוה.** דשמעת מינה דהא בארץ ישראל משתעי קרא:

דברי

אלא אי אמרת דיעבד מאי נינהו. פי' הקונטרס מאי האי דקאמר ליה איסורא לא הוה מנסיב ליה עלה למיעבד וה"ה נמי כשא"ל זיל גנוב ואיזדבן בעבד עברי דהוה מצי לאקשויי ומי שרי להשיאו עלה לגנוב ולעשות איסורא אלא גמרא פריך שפיר עוי"ל דאי הוה מקשה ליה הכי הוה (ר) ליה לשנויי דאמר ליה זיל ומכור עצמך וכר' אליעזר דאמר (לעיל דף יד:) אחד זה ואחד זה רבו מוסר לו שפחה כנענית (ש):

הדרן עלך האומר

מסורת הש"ס

א) תמורה כה:, ב) יבמות עח., ג) [יבמות פה:], ד) גיטין סה. ערכין כט., ה) [בכת"י נוסף: כתיב], ו) יבמות פה., ז) [בע"י נוסף: לארץ ישראל], ח) שם עו. [לקמן עד.], ט) [בכת"י נוסף: דארץ ישראל גבוהה מבבל], י) זבחים נד: סנהדרין פז., כ) [בדפו"ר שתוליד], ל) [דברים כג], מ) [לעיל יד ע"ב], נ) [ויקרא כה, מ. וע"פ ערכין כט ע"א], ס) [ברש"י שברי"ף נוסף: לארץ ישראל], ע) [יבמות סא ע"א, וע"ש תוד"ה אין זונה], פ) [לקמן עג ע"א], צ) [ברש"י שברי"ף: לפלוני], ק) [לקמן עד.], ר) [בדפו"ר הוה לשינויי ליה. ונל"ל הוה מצי לשינויי ליה], ש) [וע"ע תוס' לעיל טו ע"א ד"ה ואידך [השני], ת) [נל"ל מן הפסולין. וכ"ה ברש"י שברי"ף],

◆

תורה אור השלם

1. אִם אֲדֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה לוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ: שמות כא ד
2. לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל יְיָ גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא יָבֹא לוֹ בִּקְהַל יְיָ: דברים כג ג
3. נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי קְהָת מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם: במדבר ד ב
4. כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: דברים יז ח

◆

מוסף רש"י

הולד כמותה. משוחרר, **דבריו קיימין.** והולד עבד (תמורה כה:). **מאי תלמודא.** קרא משמע טפי כר' יוסי הגלילי, דמשמע דהולדות הולכין אחר האם (שם). **אין עבד עברי נוהג.** דאינו נמכר בזמן הזה (ערכין כט.). **אלא בזמן שהיובל נוהג.** דבעינן ואיש אל משפחתו תשובו (גיטין סה.).

הדרן עלך האומר

שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל. וקמת ועלית אל המקום, שמע מינה אין לך עיר בארץ ישראל שאין ירושלים גבוה ממנה (סנהדרין פז.). מכל שעריך קרי עלייה משם לבית המקדש (זבחים נד:).

עין משפט נר מצוה

קיג א מיי' פ"ז מהל' עבדים הלכה ה טוש"ע י"ד סימן רסז סעיף סא:

קיד ב מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' ג סמג לאוין קיז טוש"ע אה"ע סימן ד סעיף כ:

קטו ג מיי' פ"א מהל' עבדים הל' י סמג עשין פג טוש"ע י"ד סימן רסז סעיף יד:

קטז ד מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' ד סמג לאוין קיז טוש"ע אה"ע סימן ד סעיף כ:

קיז ה מיי' שם הל' ב טוש"ע שם סעיף יח:

א ו מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל' טו טוש"ע אה"ע סימן ח סעיף א:

ב ז מיי' שם הלכה טז טוש"ע שם סעיף ב ג:

ג ח מיי' פט"ו שם הל' לג:

ד ט מיי' שם הלכה יב:

ה י מיי' שם הלכה יג טוש"ע אה"ע סימן ד סעיף לא:

◆

הגהות הב"ח

(א) במשנה שנשא שפחה בנה עבד: (ב) רש"י ד"ה אלא וכו' עמך הס"ד ואח"כ מ"ה לו. לא יבא לו:

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' וא"ל זיל גנוב ואיזדבן בעבד עברי. מה שמקשים העולם ממקרא מלא דאם בגפו יבא בגפו יצא והכא ע"כ לא היה נשוי דאם כן מאי קאמר רבי שמלאי אי אקדימתך אלא ר"ל מקמי שנשא וכפרש"י קושיא זו כתובה על ספר דברי דוד להט"ז פרשת משפטים והכריח מזה דמה שאמר הפסוק בגפו יצא היינו שאין האדון יכול לכופו אבל אם הוא רוצה מותר בשפחה וכמ"ש גם המ"ל פ"ג מהל' עבדים הל' ד' בשם הריטב"א יעוש"ה ודו"ק:

◆

תוס' ר"י הזקן

אין לו חיים. לעולם לכתחלה מותר, ואפילו הכי ממזרת אין לה תקנה שאם תנשא לעבד אין הבן מתייחס אחריו אלא אחריה ונמצא שהוא ממזר. אם קדמתיך. אם הכרתיך קודם שנשאת אשה הייתי משיאך עצה שבניה יהיו כשרים. לכתחלה. ממזר בשפחה מותר, היינו שהיה משיאו לישא שפחה וישחרר הבנים. **אלא אי אמרת.** טעמא דרבי טרפון דיעבד, אבל לכתחלה אסור, ודאי רבי שמלאי לא משיאו עצה שיגנוב ועבד עברי שמכרוהו ב"ד מותר בשפחה ולא מוכר עצמו [לעיל יד, ב], ולהכי נקט זיל גנוב. והוא הדין דמצי לאקשויי מי שרי לאינסובי עצה למגנב, אלא דהוה מתרץ ליה דס"ל כר' אליעזר דאמר [שם] אפילו מוכר עצמו רבו מוסר לו שפחה כנענית. **והאמר מר.** במסכת ערכין [כט, א]. **אין דין עבד עברי נוהג [אלא בזמן שהיובל נוהג].** דקרינן ביה עד שנת היובל יעבוד עמך [ויקרא כה, מ]. **הלכה כרבי טרפון.** דממזר נושא שפחה אפילו לכתחלה דאפילו איסורא דרבנן ליכא שלא גזרו על השפחה לממזר מפני תקנת בניו. **סליק פירקא.**

מתני'. עשרה יוחסין עלו. כשעלו (לגולה) [בני הגולה]. **חללי.** כהנים שנולדו מן (פ) הפסולות לכהונה. **חרורי.** משוחררים. **נתיני.** גבעונים שמלו בימי יהושע ואמרינן ביבמות [עח, ב] דדוד גזר עליהם. **לבא.** כהני לויי וישראלי מותרים לשאת זה את זה. אבל חללה היא בלאו לכהן וגיורת ומשוחררת ספק זונות נינהו. **גרי.** קסבר לא אקרו קהל.